

ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ
ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТРОННА ДЕРЖАВА»TOWARDS UNDERSTANDING THE ESSENCE AND CONTENT
OF THE CONCEPT OF «ELECTRONIC GOVERNMENT»

У статті аналізуються наукові підходи до сутності та змісту поняття «електронна держава» як основної моделі об'єднання різних галузей державної влади – законодавчої (електронний парламент), виконавчої (електронний уряд) і судової (електронний суд). За відсутності визначення поняття «електронна держава», з метою з'ясування сутності та змісту цього поняття проаналізовано праці науковців в яких надається теоретичне визначення «електронна держава».

Для об'єктивного і неупередженого дослідження моделі електронної держави як основи формування системи публічного управління здійснено системний аналіз головних переваг інформаційно-комунікаційних технологій в діяльності публічної влади. Проаналізовано низку міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актів в яких обґрунтовується впровадження в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, Директиву 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства», Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Повідомлення Комісії до Ради, Європейського парламенту, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів, Концепцію розвитку електронного урядування в Україні. Аналіз зазначених та інших нормативно-правових актів надає можливість з'ясувати наявність механізмів правових зв'язків та елементів, які виступають складовою поняття «електронна держава». Обґрунтовано, що створення моделі електронної держави передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі державного управління, підвищення ефективності діяльності апарату публічної адміністрації, просуванні демократичних цінностей у відносинах між посадовими особами органів публічного управління із громадянами, становленню інформаційного суспільства. У висновках доведено, що інформаційно-комунікаційні технології допомагають органам державної влади та органам місцевого самоврядування, впоратися з багатьма викликами: удосконалити розробку та реалізацію державної політики; впровадити організаційні та демократичні процеси публічного адміністрування; забезпечити демократичну спрямованість органів державної влади; підвищити ефективність діяльності публічної адміністрації; впровадити в публічне управління міжнародні принципи та стандарти; сприяти якості надання публічних послуг та залученню інвестицій. Надано авторське визначення поняття «електронна держава».

Ключові слова: електронна держава, публічне управління, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне суспільство.

The article analyzes scientific approaches to the essence and content of the concept of «electronic state» as the main model of unification of various branches of state power – legislative (electronic parliament), executive (electronic government) and judicial (electronic court). In the absence of a definition of the concept of «electronic state», in order to clarify the essence and content of this concept, the works of scientists in which the theoretical definition of «electronic state» is provided were analyzed.

For an objective and unbiased study of the model of the electronic state as the basis for the formation of the public administration system, a systematic analysis of the main advantages of information and communication technologies in the activities of public authorities was carried out. A number of international and domestic regulatory legal acts justifying the introduction of information and communication technologies into the activities of state authorities and local self-government bodies have been analyzed, in particular, Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council «On electronic signatures applicable within the Community», the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, the Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, the Concept for the Development of Electronic Governance in Ukraine. The analysis of these and other regulatory legal acts made it possible to clarify the existence of mechanisms of legal relations and elements that are part of the concept of «electronic government». It is substantiated that the creation of an electronic state model involves the use of information and communication technologies in the public administration system, increasing the efficiency of the public administration apparatus, promoting democratic values in relations between officials of public administration bodies and citizens, and establishing an information society. The conclusions prove that information and communication technologies help state authorities and local self-government bodies to cope with many challenges: to improve the development and implementation of state policy; to implement organizational and democratic processes of public administration; to ensure the democratic orientation of state authorities; to increase the efficiency of public administration; to introduce international principles and standards into public administration; to contribute to the quality of public services and investment attraction. The author's definition of the concept of «electronic state» is provided.

Key words: electronic state, public administration, information and communication technologies, information society.

УДК 342. 95:351.74
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2025.45.21>

Савицька В.В.

к. юр. наук,
асистент кафедри адміністративного
права та процесу
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поява і розвиток інформаційно-комунікативних технологій позначився на всіх сферах суспільно-корисної діяльності неминуче вплинуло на діяльність державного управління, що передбачало впровадження трансформаційних перетворень в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх відносин з громадянами та юридичними особами приватного і публічного права. Вказані зміни приводять до формування електронної держави, що передбачає використання науково обґрунтованих підходів до використання складових елементів електронна держава, шляхом використання комплексу інформаційно-комунікативних технологій. Необхідність структурних перетворень в діяльності органів публічної влади потребує теоретико-правових підходів до осмислення розуміння сутності та змісту поняття «електронна держава».

Завдання дослідження полягає в аналізі наукових джерел, нормативно-правових актів, що надають можливість вивчити розуміння сутності та змісту поняття «електронна держава» та його елементи. Надати авторське визначення поняття ««електронна держава» та визначити роль інформаційно-комунікаційних технологій в діяльності органів публічної влади.

Методологія. В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: історичний, порівняльно-правового аналізу, аналізу та синтезу, системно-структурний, лінгвістичний, узагальнення та прогнозування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз тенденцій та підходів, які вказують на зростаючий інтерес дослідників до проблеми пошуку розуміння електронна держава, елементів його складових, зверталися: І. Мукомела, присвятив дослідження теоретичному аналізу поняття «електронна держава» та електронного урядування [1]; А. Маркулинець, проаналізував правові підходи до розуміння електронної держави урядування [2]; Ю. Мохова розглянула питання трансформації державного управління в сучасних умовах [3]; Н. Даміров, вивчає моделі електронної держави [4]; Н. Гусаревич, питання нормативно-правового забезпечення електронного голосування [5].

Мета запропонованого дослідження – з'ясування розуміння сутності та змісту поняття «електронна держава» та складових його елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. В юридичній літературі немає єдиного підходу до розуміння терміна «елек-

тронна держава». Причиною є те, що англійський термін «e-government» отримав декілька перекладів. Досить часто він перекладається як «електронний уряд». Такий переклад є допустимим, але він звужує поняття «e-government», в сутності зводячи питання тільки до виконавчої влади [1, с.44].

В сьогоденні умовах відносини пов'язані з елементами електронної держави неможливо розглядати без органів державної влади, діяльність яких повинна бути орієнтована на права та законні інтереси громадян. Досягти якісно нових форм організації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування можливо у разі використання новітніх наукових технологій.

Одним із перших кроків у цій галузі відносин стало впровадження в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування електронного урядування, як основного інструменту ефективного і відкритого державного управління, яке виступає неодмінною характеристикою демократизації відносин між громадянами і публічною адміністрацією.

Що стосується діяльності публічної адміністрації, то варто погодитися із думкою О. Світличного, який пише, що «сучасне адміністративне право регулює широке коло суспільних відносин, нерозривно пов'язане із інститутами публічної влади та публічного управління. Норми адміністративного права наділяють правосуб'єктністю широке коло суб'єктів адміністративно-правових відносин, правове становище яких у сфері публічного управління визначається характером і обсягом повноважень. Така діяльність обумовлює наявність значної кількості суб'єктів публічного управління, які наділені різними юридичними властивостями і повноваженнями, таким суб'єктом є так звана публічна адміністрація» [6, с. 205].

З огляду на предмет нашого дослідження такими суб'єктами публічної адміністрації є органи державної влади та органи місцевого самоврядування (органи публічної влади).

Демократичні процеси, що відбувалися в країнах європейської співдружності позначилися на процесах демократизації державного управління шляхом впровадження в їх діяльність наукових технологій за допомогою яких відбувався швидкий процес належного урядування відносин публічної адміністрації із громадянами. Впровадження електронного урядування в діяльність публічної адміністрації стала Директива 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства» від 13 грудня 1999 року, яка враховуючи, що:

(1) 16 квітня 1997 року Комісія представила до Європейського Парламенту, Ради, Комітету з Економічних і Соціальних питань та Комітету у справах регіонів Комюніке про європейську ініціативу в сфері електронної комерції;

(2) 8 жовтня 1997 року Комісія представила Європейському Парламенту, Раді, Комітету з Економічних і Соціальних питань та Комітету у справах регіонів Комюніке про забезпечення безпеки та довіри в сфері електронного зв'язку – до європейської системи електронних цифрових підписів та шифрування;

(3) 1 грудня 1997 року Рада запросила Комісію якомога швидше подати пропозиції щодо Директиви Європейського Парламенту та Ради про електронні цифрові підписи [7].

Зазначене свідчить, що уряди держав Європейського Союзу та їх публічна адміністрація використовує у своїй діяльності інформаційні і комунікаційні технології, які сприяють якісно новим демократичним процесам відносин між державами та громадянами.

Також ці та інші директиви сприяли не тільки використанню електронних підписів та їх юридичному визнанню, вони заклали правову основу для використання певного виду публічних послуг, вживанню термінів «електронне урядування», «електронна держава», але й позначилися на впровадженні інформаційно-технологічних процесів в діяльність вітчизняних органів державної влади. Тому треба погодитися із позицією Ю. Мохової, яка зауважує, що у процесі реформування державного управління в Україні треба опиратися на досвід європейських країн. Науковець також наголошує на тому, що цифровізація має стати головним об'єктом стратегії державного управління в Україні. Своєю чергою для успішного реформування сфери державного управління, на думку науковця, треба подолати усі бар'єри, які виникають у контексті: 1) проведення процесів цифровізації публічного адміністрування; 2) удосконалення процесів регулювання ринків продукції; 3) розвитку добросовісної конкуренції; 4) залучення інвестицій; 5) розвитку цифрової економіки і цифрової інфраструктури [3, с. 65].

Організації державного управління на основі електронних засобів обробки, передачі та розповсюдження інформації, надання послуг державних органів усіх гілок влади всім категоріям громадян (пенсіонерам, робітникам, бізнесменам, державним службовцям тощо) електронними засобами, інформування тими ж засобами громадян про роботу державних органів [8, с. 8–9].

Вагомий вплив на реформування державного управління в Україні мала Угода про

асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 16.09.2014 р. № 1678-VII [9], яка впровадила в діяльність державного управління: процедуру електронної сертифікації; електронної торгівлі в підприємницьку діяльність; надання послуг в електронній формі;

принципи всіх електронних комунікаційних послуг; юридичну відокремленість регуляторних органів у сфері електронних комунікаційних послуг та їх функціональну незалежність; транс-кордонне надання електронних послуг;

надання заінтересованим особам інформації в електронній формі; нормативно-правові аспекти регулювання електронної торгівлі; охорону електронної інформації про управління правами; застосування електронних засобів через офіційно визначені джерела інформації; координацію політик застосування електронних комунікацій з метою оптимального використання радіоспектру і забезпечення функціональної сумісності мереж України та ЄС.

Концепція електронного урядування в контексті електронного управління та інформаційного менеджменту обґрунтовує його функціональну специфіку з огляду на характеристики управлінського процесу як електронного інформаційно-комунікаційного обміну, а також з огляду на соціальні зміни, пов'язані з упровадженням і використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Функціональна специфіка електронного урядування визначається такими рисами:

- особливостями, пов'язаними з впливом інформаційно-комп'ютерних технологій на інформаційно-комунікаційний процес (цифрова стандартизація інформаційних процесів; швидкість та інтенсивність обміну інформацією, необмеженість її тиражування; адресність, дистанційність, інтерактивність і мережевий характер інформаційних взаємодій; гіпертекстовість та багатоцільовий характер інформаційних потоків, можливість їх миттєвої переконфігурації за запитами користувачів);

- новими характеристиками організації адміністративних управлінських процесів (електронний документообіг, інформаційна система управління, електронний підпис, електронна послуга, розрахована на багато користувачів система, інтегроване інформаційне середовище, функціональні інформаційні центри);

- характеристиками, пов'язаними із загальносистемними принципами ефективного управління (цільова функціональність, відкри-

тість і прозорість комунікації, взаємосприя-
мованість інформаційного обміну, зниження
трансакційних витрат) [10].

Що стосується поняття «електронна дер-
жава», то здійснюючи теоретичне дослідження
цього поняття І. Мукомела зазначає, що під
«електронною державою» в Європейському
Союзі прийнято розуміти використання інфор-
маційних і комунікаційних технологій в публіч-
ній адміністрації, яке поєднане з організацій-
ними та якісними змінами, що направлені на
покращення публічних послуг, розвиток демо-
кратичних процесів та укріплення підтримки
публічної політики [1, с. 45].

Ми не можемо в повній мірі погодитися
з твердженням І. Мукомела, оскільки зазна-
чене визначення більш стосується поняття
«електронний уряд», який в повідомлення
Комісії до Ради, Європейського парламенту,
Європейського економічного та соціального
комітету та Комітету регіонів – Роль елек-
тронного уряду для майбутнього Європи
[SEC(2003) 1038], визначається як викори-
стання інформаційно-комунікаційних тех-
нологій в державних адміністраціях у поєд-
нанні з організаційними змінами та новими
навичками з метою покращення державних
послуг і демократичних процесів і посилення
підтримки державної політики [11]. Електрон-
ний уряд також є засобом реалізації кращого
та ефективнішого управління, покращує роз-
робку та реалізацію державної політики та
допомагає державному сектору впоратися
з суперечливими вимогами щодо надання
більшої кількості та кращих послуг з меншими
ресурсами, хоча технологія не може перетво-
рити погані процедури на хороші, електронний
уряд дає державному сектору можливість
виконувати свої завдання інакше [11].

Головними перевагами інформаційно-ко-
мунікаційних технологій є те, що вони є тією
рушійною силою, яка допомагає органам дер-
жавної влади впоратися з багатьма викли-
ками, підвищити ефективність управлінської
складової при прийнятті управлінських рішень,
забезпечити доступність громадян до інфор-
мації, мати зворотні інформаційні зв'язки,
можливість оперативно отримувати необхідну
і різноманітну інформацію як органами влади,
так і громадянами.

Отже, одним з основних механізмів інфор-
маційного суспільства є інформатизація, що
являє собою науково-технічний, організацій-
ний та соціально-економічний процес ство-
рення оптимальних умов для задоволення
інформаційних потреб і реалізації прав гро-
мадян, органів державної влади, організацій,

громадських об'єднань на основі формуван-
ня й використання інформаційних ресурсів
із застосуванням сучасних інформаційних
технологій [12, с. 54]. По-друге, сьогоднош-
ній розвиток суспільних відносин свідчить, що
суспільство орієнтовано на отримання досто-
вірної інформації, тому необхідно виважено
підходити до відомостей, які відображають
характер інформації, яка надається суспіль-
ству [13, с. 93].

Розглядаючи поняття «електронна дер-
жава» А. Нашенець-Наумова підкреслює, що
воно ширше за змістом від поняття «електро-
нний уряд», оскільки об'єднує всі три галузі
державної влади – законодавчу (електро-
нний парламент), виконавчу (електронний
уряд) і судову (електронний суд) [14, с. 324].
На її думку концепція електронної держави
передбачає реалізацію послідовного, про-
стого та індивідуалізованого способу в наданні
послуг та інформації для населення – за допо-
могою використання інформаційних і телеко-
мунікаційних технологій, зокрема Інтернету
[14, с. 325]. На думку Н. Дамірова, поняття
«електронна держава» (електронний уряд,
е-урядування) є одним із суттєвих елементів
 нової моделі публічного управління та відо-
бражає систему каналів (зокрема, фільтрів)
внутрішніх комунікацій у системі публічного
управління (включно з документообігом) та
комунікацій із зовнішніми (стосовно публіч-
ної адміністрації) об'єктами та суб'єктами
[4, с. 345].

Незважаючи на різні наукові підходи до
визначення поняття «електронна держава»,
слід зазначити, що головною складовою цього
поняття є його складові, що охоплюють різні
сфери або галузі, в межах яких, за допомо-
гою інформаційно-комунікаційних технологій
здійснюється і діють: електронний уряд, елек-
тронний парламент, електронний суд, елек-
тронна медицина, електронне здоров'я, елек-
тронна культура, електронна торгівля тощо.

Електронний уряд є головною складо-
вою електронного урядування, що становить
собою автоматизовану інформаційну взаємо-
дію органів державної влади та органів міс-
цевого самоврядування між собою, з грома-
дянами і суб'єктами господарювання з вико-
ристанням інформаційно- телекомунікаційних
технологій [15, с. 245]. А. Маркулинець вва-
жає, що під електронним урядом слід розу-
міти усе, починаючи від «державних послуг-
онлайн» і закінчуючи «обміном інформацією та
послугами в електронному вигляді з громадя-
нами, підприємствами та іншими державними
органами» [2, с. 57].

Прикладом електронного урядування в нашій державі є розпорядження Кабінету Міністрів України «Про концепцію розвитку електронного урядування в Україні» від 20.09.2017 р. № 649-р, яка визначає електронне урядування як форму організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [16]. Основною метою Концепції було визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективної системи електронного урядування в Україні для задоволення інтересів та потреб фізичних та юридичних осіб, вдосконалення системи державного управління.

Електронне урядування відіграє важливу роль в організації публічного управління, сприяє позитивним відносинам між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, неодмінною характеристикою демократизації суспільства, спонукає до широкого застосування принципів і стандартів належного урядування.

Висновки. Таким чином, з урахуванням викладених вище міркувань, можна дійти висновку, що при визначенні поняття «електронна держава» слід виходити із того, що використовуючи інформаційно-телекомунікаційні технології – це визначення охоплює його складові елементи (електронний уряд, електронний парламент, електронний суд, електронна медицина, електронне здоров'я, електронна культура, електронна торгівля тощо), в межах яких здійснюється заходи покращення ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, демократизації взаємовідносин з громадянами, утвердження верховенства права, громадянського суспільства, реалізації прав та свобод громадян.

Інформаційно-комунікаційні технології відіграють провідну в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, допомагають впоратися з багатьма викликами, а саме: удосконалити розробку та реалізацію державної політики; впровадити організаційні та демократичні процеси публічного адміністрування; забезпечити демократичну спрямованість органів державної влади, їхніх посадових осіб у їх відносинах з громадянами; підвищити ефективність і удосконалити діяльність публічної адміністрації; впровадити в публічне управління міжнародні та європейські прин-

ципи та стандарти; сприяти якості надання публічних послуг та залученню інвестицій.

Перспективи подальших досліджень вбачаю у більш детальному вивченні елементів складових електронна держава, що передбачає використання всього арсеналу наукових технологій в систему державного управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мукомела І.В. Теоретико-правові аспекти розвитку електронної держави та електронного урядування. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 40. С. 43–57.
2. Маркулинець А.А. Розбудова електронної держави: правові підходи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2021. Вип. 66. С. 56–59.
3. Мохова Ю.Л. Цифрова трансформація державного управління: європейські стратегії. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: *матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ; Афіни, 07 травня 2021 р.). Київ; Афіни: ФОП КАНДИБА Т.П. 2021. С. 63–66.
4. Даміров Н.Р. Модель електронної держави як основа формування інноваційної системи публічного управління. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2023. №. 28. С. 344–349.
5. Гусаревич Н. Актуальні питання нормативно-правового забезпечення електронного голосування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 9. С. 12–15.
6. Світличний О. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку: колективна монографія / За заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 328 с.
7. Директива 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства» від 13.12.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_240#Text
8. Голубуцький О.П., Шевчук О.Б. Електронний уряд. К.: ЗАТ «Атлант UMS», 2002. 173 с.
9. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 40. Ст. 2021.
10. Лопушинський І. «Цифровізація» як основа державного управління на шляху трансформації та реформування українського суспільства. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_2/20.pdf
11. Повідомлення Комісії до Ради, Європейського парламенту, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів – Роль електронного уряду для майбутнього Європи [SEC(2003) 1038]. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52003DC0567>.

12. Гурковський В.І. Проблеми реалізації державної наукової політики в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2010. № 1. 49–56.

13. Світличний О.П. Надання правової інформації суб'єктом владних повноважень. *Публічне право*. 2017. № 3. С. 88–94.

14. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навч.

посіб. у 2-х томах. Том 1. За заг. ред. В. Галунька, В. Фелика. Одеса: Вид-во «Юридика», 2024. 622 с.

15. Адміністративне право України. Повний курс. Підручник. За ред. В. Галунька, О. Правотворової. Видання 4-тє. Херсон. ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

16. Про концепцію розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#Text>